Nicolaie Alexandru, *Callatis. Oraș grecesc în ținutul geților*, Editura: MEGA, Cluj-Napoca, 2024, (195 p.) ISBN: 9786060207566.

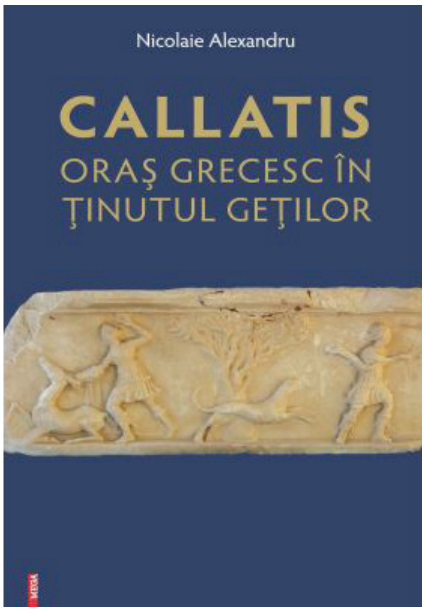

Lucrarea care face obiectul acestei recenzii a fost publicată relativ recent, în decursul primei părți a anului 2024, prin intermediul prestigioasei edituri clujene Mega, constituindu-se într-o riguroasă monografie arheologică a orașului Callatis în perioada antică (astăzi Mangalia, județul Constanța). Autorul, Nicolaie Alexandru este cercetător la Muzeul „Callatis" din Mangalia, unul dintre apreciații arheologi dobrogeni ai antichității de la malul Mării Negre.

Demersul științific al arheologului Nicolaie Alexandru debutează cu o scurtă *Introducere*, menită să ofere cititorului o introspecție asupra tematicii abordate. Din cele menționate reținem un aspect deosebit de important, și anume faptul că la baza acestui volum a stat teza sa de doctorat, coordonată de regretatul profesor Alexandru Suceveanu, intitulată *„Teritoriul orașului Callatis în epoca elenistică*", susținută în cursul anului 2011 la Universitatea din București.

Primul capitol, denumit **„***Lacul și valea Mangalia, peisaj și primii agricultori"*, aduce în prim plan evoluția văii Mangalia, din perspectiva caracteristicilor geografice și, deopotrivă, geomorfologice care o definesc, pentru a determina motivația vechilor greci de a fonda în această locație cetatea Callatis. Sub auspiciile favorabile ale factorilor naturali, precum valurile și oscilațiile mediului marin, a fost posibilă evoluția unor așezări numite *emporion* în Scythia Mică. În vederea determinării primelor comunități care au existat aici datorită și resurselor naturale, autorul menționează comunitățile umane atribuite epocii neolitice. Tot aici regăsim un scurt inventar arheologic al materialelor reperate în zona văii Mangalia, precum silexuri, reprezentări ale idolilor sau materialul osteologic animalier. Pe baza acestor mențiuni sunt atestate comunități umane reduse numeric, a căror activitate consta, cu precădere, în practicarea agriculturii, creșterea animalelor și olăritul.

În cel de-al doilea capitol, intitulat **„***Dunărea de Jos-Ținutul geților"*, autorul își propune să abordeze, prin prisma izvoarelor literare antice, aspecte privind ținutul și, evident, populația care își avea originea la Dunărea de Jos, în speță geții. Cu mici excepții, puține sunt izvoarele antice care să ofere mai multe detalii despre geți și despre interacțiunea acestora cu grecii. Din categoria izvoarelor istorice, elaborate de către primii autori greci, distingem pe cele aparținând lui Herodot, menționate și în cadrul prezentei lucrări. Pe baza surselor bibliografice consultate de către autor, se poate concretiza o inițiativă de reconstituire a teritoriului locuit de către geți, acesta

putând fi delimitat de unele coordonate astfel: de la Odessos (astăzi Varna) până la nordul gurilor Dunării, iar de la vest, unde se învecinau cu tribalii, și de-a lungul fluviului, având ca repere orașul Sviștov (Bulgaria) și Zimnicea (jud. Teleorman, România). Reținem, spre finalul capitolului, o serie de aspecte privitoare la viața religioasă a geților, considerați a fi practicanți ai nemuririi, date fiind unele mențiuni cu privire la practicarea sacrificiilor umane în context funerar. De remarcat este consecvența autorului în a corela mențiunile despre geți găsite în izvoarele literare ale antichității cu rezultatele săpăturilor arheologice realizate pe teritoriul Dobrogei. În acest sens sunt menționate 20 de așezări getice identificate, precum și alte 25 de puncte unde au fost reperate materiale arheologice getice.

Capitolul al treilea, **„***Coloniști, cuceritori, migratori"*, debutează cu detalii referitoare la amplul proces al colonizării grecești de-a lungul Mării Mediterane, a Mării Marmara și a Mării Negre, finalizat prin fondarea unor noi patrii pentru vechii greci participanți la acest fenomen. Caracterul coloniilor fondate este unul preponderent agrar și comercial. În continuare, sunt relatate conflictele coloniștilor greci din vestul spațiului istro-pontic cu Imperiul Persan. Interferențe de acest gen au fost înregistrate și ulterior, odată cu instaurarea Republicii Romane. Sub autoritatea Romei, cetatea callatiană a fost supusă unor „refondări", menținând cu aceasta o relație clientelară. În pofida evenimentelor violente și a interferențelor culturale datorate contactului cu diversele popoare migratoare, autorul remarcă liniaritatea orașului callatian în ceea ce privește păstrarea autenticității în viața religioasă și organizarea cetății.

Capitolul al patrulea, **„***Callatis, oraș al elenității"*, oferă o perspectivă generală asupra organizării sociale, instituționale, politice și militare a orașului. Demersul în acest sens nu este unul singular, deoarece elenismul, ca fenomen multilateral și amplul proces de aculturație, prin aportul său adus Orientului, a beneficiat de o atenție considerabilă din partea semnatarului acestui volum. Nu lipsesc mențiunile autorului privitoare la desfășurarea vieții religioase, pe baza rezultatelor arheologice prezentate fiind identificate reprezentări ale unor divinități orientale precum Cybella, Sarapis sau Anubis. Ocurențele de acest gen pot fi atribuite sincretismului greco-persan, adaptat realității politico-sociale ale perioadei analizate.

În cadrul capitolelor cinci și șase, respectiv **„***Callatis sub puterea Romei, o epocă a cultului imperial"*, și **„***Callatis și credințele creștine"*, sunt aduse în discuție aspecte referitoare la administrația romană, căreia i se supunea orașul Callatis, și regruparea suferită în acest context, din perspectiva reorganizării comunităților: *civitates liberaeet feoderate*, *civitates liberaeet imunes* și *civitates stipendiariae*, precum și mențiuni privind adoptarea cultului creștin, în lumina descoperirilor arheologice relativ recente efectuate în cetatea Callatidei.

Capitolul cu numărul șapte, **„***Orașul. Dosar arheologic"* este, fără doar și poate, unul dintre cele mai importante din cadrul lucrării. În cadrul acestuia este prezentat succint și cronologic un istoric al cercetărilor arheologice efectuate în orașul Callatis. Relatările au ca punct de plecare cercetările demarate în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, cu prilejul reorganizării Muzeului Național de Antichități (în anul 1881), și continuă cu cercetările efectuate în cadrul incintei de nord a orașului, în anul 1915, de către reputatul arheolog Grigore Tocilescu. Nu este omis nici caracterul evolutiv al fortificațiilor orașului până spre epoca romană târzie, dat fiind faptul

că o a treia incintă fortificată, datând din perioada anterior menționată, avea să cunoască o extindere spre sud, către punctul „Hotel Belvedere", evidențiind eliminarea termelor. În ansamblu, capitolul abundă în date arheologice explicative, atent redate și corelate cu datele istorice.

Capitolul opt, *„Necropoleis"*, aduce în prim plan o altă latură aparte a orașului antic Callatis, și anume zona necropolelor. Spațiile sepulcrale, plasate în afara ariei de locuire propriu-zisă în epoca elenistică, de-a lungul drumurilor de acces ale cetății, delimitau drumurile antice și spațiile agricole. Existența necropolelor este atestată arheologic și în perioada următoare a epocii romane, căpătând particularități speciale, astfel că cele de incinerație, de tip *rug-busta* sau cu depunerea resturilor osteologice calcinate, completează tabloul practicilor funerare. Ultimul capitol, denumit *„Teritoriul orașului Callatis"*, evidențiază aspecte ale vieții rurale din perioada elenistică, coroborate cu izvoarele literare și epigrafice, precum și cu aspecte ale activităților comerciale desfășurate în acest spațiu de rezonanță de către greci. Analiza acestui teritoriu și în epocile romană și romano-bizantină completează în mod fericit istoricul cercetărilor.

Demnă de menționat este abundența resurselor bibliografice uzitate, care asigură autorului o documentare de foarte bună calitate informațională. Lista abrevierilor, precum și cea a ilustrațiilor, extrem de utile, facilitează lectura și interesul cititorului. Subliniem calitatea excepțională a planșelor și a ilustrației în general, eforturile lui Nicolaie Alexandru fiind exprimate și în atenta selecționare a acestora.

În concluzie, întregul volum se caracterizează printr-un echilibru perfect al izvoarelor literare, epigrafice și arheologice. Lucrarea este bine structurată și prezintă numeroase elemente de noutate. Un rol central în acest sens îl joacă rezultatele cercetărilor arheologice, sintetizând, în mod coerent, aspecte ale evoluției orașului Callatis, în decursul epocii elenistice și, *in extenso*, a celei romane.

Georgeta Daniela STRATIDES*

* Georgeta Daniela STRATIDES: Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie, Constanţa; e-mail: danielastratides@yahoo.com